

DIDO EN AENEAS – VAN GRAUPNER

La Cetra Barockorchester Basel

Andrea Marcon dirigent

Dido Robin Johannsen sopraan
Anna/Juno Alicia Amo sopraan
Aeneas Emiliano Gonzalez Toro tenor
Menalippe Chelsea Zurflüh sopraan
Hiarbas/Elgabal Andreas Wolf bariton
Juba José Antonio López bariton
Achates/Disalces Raphael Höhn tenor *

Christoph Graupner 1683-1760

Dido, Königin von Carthago 1707

Singspiel in drei Akten
op tekst van Heinrich Hinsch 1650-1712
(Nederlandse première)

PAUZE NA DE TWEEDE AKTE, SCÈNE 15

Jurjen Stekelenburg boventiteling

* Raphael Höhn vervangt Jorge Franco

Ontmoeting tussen twee jonge meesters

2 maart 14.15 uur, Concertgebouw Amsterdam

Radio Filharmonisch Orkest

Tarmo Peltokoski dirigent

Mihály Berecz piano

Fagerlund Drifts Nederlandse première**Tsjaikovski Eerste pianoconcert****Moesorgski Schilderijen van een tentoonstelling**

De Finse dirigent Tarmo Peltokoski (*2000) en de Hongaarse pianist Mihály Berecz (*1997) vinden elkaar in een spectaculair Fins-Russisch programma: Moesorgski, Tsjaikovski en Fagerlund.

Natuurbeelden van Sebastian Fagerlund

In 2016 klonk in de Matinee *Ignite* van de Fin Sebastian Fagerlund. Een partituur met de impact van een kudde op hol geslagen olifanten. Het daverende succes resulteerde in een benoeming tot composer-in-residence van Het Concertgebouw. In Amsterdam voltooide Fagerlund een orkestrale trilogie die begint met *Drifts* en afsluit met *Water Atlas*. Extatische natuurbeelden komen er impressionistisch tot klinken.

Tsjaikovski's pianoconcert en Moesorgski's schilderijen

Schilderen met noten - dat kon Moesorgski ook. Zijn piano-werk (!) *Schilderijen van een tentoonstelling* werd beroemd in Ravels meesterlijke orkestratie. De Rus vertaalde het verhaal, dat zich op enkele 'volkse' tekeningen en reis-verslagen van Viktor Hartmann leek te ontspinnen, naar muziek. Zo brengt hij de markt van Limoges tot leven: hoor je hoe de vrouwen er de laatste nieuwtjes uitwisselen? Met de hoekige dansritmes in de finale van zijn bekendste pianoconcert maakte ook Tsjaikovski zich niet direct geliefd bij de 'nette' critici. In deel twee klinkt een van de lievelingsliedjes van de in Moskou gevierde sopraan Désirée Artôt. Tsjaikovski bewonderde de Belgische zozeer, dat hij éven zelfs een huwelijksaanzoek heeft overwogen.

Uitzending NPO Klassiek

Dit concert wordt live uitgezonden via NPO Klassiek. U kunt het ook beluisteren via [ZATERDAGMATINEE.NL](https://www.zaterdagmatinee.nl). Het concert, zonder voor- en/of pauzeprogramma, kunt u na enkele dagen terugvinden op dezelfde pagina.

[ZATERDAGMATINEE.NL](https://www.zaterdagmatinee.nl)

Telefoons in de zaal

Geconcentreerd luisteren is voor de meeste Matinee-bezoekers de ideale manier om van muziek te genieten. Daarom vragen wij u zoveel mogelijk met elkaar rekening te houden, de telefoon op 'stil' te schakelen en geen foto's te maken voordat de muziek is uitgeklonken.

De ZaterdagMatinee op social media

Via Facebook, X-Twitter en Instagram houdt de Matinee u op de hoogte van het laatste nieuws rond de concerten.

Volg ons, en praat mee!

 ntrzaterdagmatinee

 @zaterdagmatinee

 @ntrzaterdagmatinee

63e seizoen 24 februari 2024

**CHRISTOPH GRAUPNER
DIDO, KÖNIGIN VON CARTHAGO**

De cijfers liegen er niet om. Maar liefst 1440 cantates en 113 symfonieën schreef Johann Christoph Graupner (1683-1760), naast veel andere composities, waaronder ook nog eens acht opera's. Hij werd opgeleid aan de Thomasschule in Leipzig, waar later ook die andere productieve cantate-schrijver en Thomas-cantor Johann Sebastian Bach werkzaam zou zijn. In 1706 kwam Graupner als drieëntwintigjarige in Hamburg terecht. Een jaar later werd hij aangesteld als klavecijnist aan de Oper am Gänsemarkt. Het is een nogal prozaïsche naam voor het eerste vaste operagezelschap in Duitsland, maar waarschijnlijk altijd nog beter dan het Théâtre Français sur l'Erwtenmarkt in Amsterdam, de huidige Kleine Komédie aan de Amstel. Aan de Ganzenmarkt schreef Graupner zo'n vijf opera's in drie jaar tijd, waarvan *Dido* in 1707 de eerste was. In 1712 vertrok hij naar het hof van Darmstadt, waar hij in de eerste jaren nog enkele opera's zou componeren, maar waar hij zich vervolgens toelegde op de vele vooral religieuze cantates en op instrumentale muziek.

Oper am Gänsemarkt

In 1678 was het theater in Hamburg geopend. Het werd gebouwd door een Italiaanse architect naar het voorbeeld van het Teatro San Cassiano in Venetië, de plaats waar zo'n veertig jaar eerder de eerste openbare operavoorstelling had plaatsgevonden. Ondanks de architectonische en artistiek-muzikale voorbeelden uit Italië waren de nieuw gecomponeerde werken in Hamburg allemaal Duitstalig, totdat men iets later ook in andere talen ging zingen. Rond 1700 werd de componist Reinhard Keiser directeur van het huis en daarmee begon een periode van grote bloei. Naast Keiser zelf waren Händel, Hasse, Telemann en Graupner actief betrokken bij het gezelschap, als componist, maar vaak ook gecombineerd met een positie als directeur, dirigent, orkestlid, koorlid of

zangsolist. Händel begon zijn carrière op achttienjarige leeftijd als tweede violist in dit orkest. Zoals in Frankrijk de nationale Franse opera werd ontwikkeld door Lodewijk XIV en zijn hofcomponist Jean-Baptiste Lully, zo legde Hamburg de basis voor de Duitse opera.

Klassieke bron, barokke veelheid

Dido, Königin von Carthago in einem Singe-Spiel auf dem Hamburgischen Theatro vorgestellet, zo werd de eersteling van Graupner aangekondigd. Het onderwerp vond de componist met zijn librettist Heinrich Hinsch in Vergilius' epos *Aeneid*, een klassieke bron waaruit al eerder door anderen werd geput. Het verhaal van de Trojaanse held Aeneas die na de oorlog zijn stad kan ontvluchten

Titelblad van het libretto uit 1707

en die met een tussenstop in Dido's Carthago uiteindelijk de mythische stichter van Rome zal worden, had al veel kunstenaars geïnspireerd. Monteverdi componeerde in 1641 een opera over de wederwaardigheden van Aeneas in Rome. De muziek daarvan is helaas verloren gegaan. Henry Purcell schreef in 1689 zijn befaamde *Dido and Aeneas*, wat een van de eerste Engelstalige opera's was. Voor de Vergilius-verslaafde Hector Berlioz vormde *Les Troyens* het opus summum van zijn oeuvre.

Graupners versie van het Aeneas-verhaal is niet zo compact en *straight forward* als Purcells versie, maar volledig geënt op het voorbeeld van de barokke Venetiaanse opera. Naast de hoofdplot met de geliefden Dido en Aeneas zijn er talloze nevenplots, die natuurlijk amoureuus van aard zijn. De een houdt eigenlijk van de ander, maar die ander houdt op zijn of haar beurt weer van een andere ander of doet alsof hij of zij lastig te verleiden is, en dat dan allemaal met acht vermenigvuldigd. Deze barokke veelheid heeft eveneens tot gevolg dat alle personages eigenlijk even belangrijk zijn of in ieder geval allemaal veel muziek krijgen toebedeeld. Natuurlijk staat de tragische liefde van Dido en Aeneas centraal in het verhaal, maar ze hebben geduchte concurrenten.

Naast de hoofdplot met de geliefden Dido en Aeneas zijn er talloze nevenplots, die natuurlijk amoureuus van aard zijn. De een houdt eigenlijk van de ander, maar die ander houdt op zijn of haar beurt weer van een andere ander of doet alsof hij of zij lastig te verleiden is.

Amalgaam van stijlen en talen

Muzikaal is er in de stijl van Graupner verwantschap met de Italiaanse en Franse muziek van die tijd, zoals die ook bij Purcell is terug te horen. Maar we moeten ons realiseren dat we ons in de geschiedenis vóór Vivaldi, vóór (de Italiaanse en Engelse) Händel, vóór Rameau en vóór Bach bevinden. Italiaanse invloeden zullen bijvoorbeeld van Alessandro Scarlatti afkomstig zijn, iemand die ook richtinggevend was voor Vivaldi en Händel. Het grote aandeel van het arioso-recitatief in de opera komt uit Venetië. Vanuit Frankrijk is er de royalistische klankwereld van Lully en zeker ook van diens tijdgenoot Marc-Antoine Charpentier. En dan is er natuurlijk de eigen Duitse muziek. Die werd niet alleen rond 1700 met de opera in Hamburg ontwikkeld, maar putte ook uit

de composities van Heinrich Schütz. Zij stelde eveneens op de grote religieuze traditie van de Lutherse kerk, met Bach en dens cantates en passies als iets latere exponent. We horen het allemaal terug bij Graupner.

Graupner geeft aan al zijn personages zowel Duitse als Italiaanse aria's en ensembles, soms zelfs direct na elkaar.

Het is bijzonder dat hij zijn *Dido* enerzijds in het Duits schreef maar anderzijds zestien Italiaanstalige aria's incorporeert, naast de negenentwintig Duitstalige. Eveneens zijn er nog twaalf Duitse dan wel Italiaanse ensembles. Dit was een fenomeen dat vanaf het einde van de zeventiende tot halverwege de achttiende eeuw veel voorkwam in Europese opera's. De traditie was ooit ontstaan omdat opera nu eenmaal oorspronkelijk uit Italië afkomstig was en men de Italiaanse taal het beste in staat achtte om de emoties van het genre uit te drukken. Ergens is het dus een artistieke motie van wantrouwen ten opzichte van de eigen taal, het Duits.

*Dido ontvangt
Aeneas in Carthago*

anonieme prent naar
Johann Wilhelm Baur
(1639-ca.1700)

Collectie
Rijksmuseum

Telemann zou zowel Italiaanse als Franse aria's in zijn opera's gebruiken. Charpentier gebruikte in zijn Franstalige *Médée* ook Italiaanse aria's, maar die werden tijdens de balletten gezongen door 'une Italienne', die verder geen dragende rol had. Graupner laat echter horen dat zijn moerstaal nergens voor onderdoet. Hij geeft aan al zijn personages zowel Duitse als Italiaanse aria's en ensembles, soms zelfs direct na elkaar.

Prachtige madrigaal-ensembles

De opera kent een spectaculaire opening met een furieuze Juno, een lyrische sopraan, die vanuit de Olympus als een Koningin van de Nacht naar de aarde afdaalt: 'Die wütende Rache schmiedt donnernde Pfeile...' Opvallend is dat dit goddelijke personage haar twee opeenvolgende openingsaria's in het Duits zingt, een statement van Graupner voor zijn geloof in die taal. Na de eerste scènes volgt meteen een ander staaltje van het kunnen van de componist. Vanuit het niets klinkt opeens het prachtige madrigaal-ensemble 'Piu crudo tiranno...' ('O wreedste tiran...'), gezongen door Aeneas, Menalippe, Hiarbas, Iras, Juba en Achates. Het is in de stijl van de beste madrigalen van Monteverdi.

Iets verderop in de opera, na de openingsmuziek van het tweede bedrijf, 'durft' Graupner deze vorm ook in het Duits in te zetten. Het madrigaal-ensemble van Hiarbas, Menalippe, Juba en Anna is daar namelijk niet meer in het Italiaans, een voorbeeld van emancipatie van de Duitse taal in opera's. Na het ensemble en vervolgens vier korte aria's in de vier stemmen eindigt dit ensemble vol liefdesverlangen wel weer in een vierstemmige Italiaanse 'aria a 4' in chaconne-vorm: 'Cessate d'agitarmi tormentosi pensieri...' ('Mogen de kwellende gedachten ophouden me te plagen...')

Het is ondoenlijk om de vele bijzondere aria's in het werk te noemen en de specifieke stijl en herkomst te beschrijven. Een paar moeten toch vermeld worden. In het eerste bedrijf is er een ontroerende elegische aria van de bariton Juba, de prins van Tyrus die hopeloos verliefd is op Dido's zuster Anna: 'Puer vi baccio, pur vi miro, cari marmi...' ('Ik kus en zie jullie toch, geliefde marmeren stenen...'). De aria heeft een uiterst kleurrijke obligate begeleiding van hobo en viool. Bijzonder is eveneens de aria van de sopraan Menalippe, de Egyptische prinses die hopeloos verliefd

is op Hiarbas, die op zijn beurt hopeloos verliefd is op Dido. Haar 'Holdestes Lispeln der spielenden Fluthen' zal met zijn chromatisch stijgende gepunteerde melodelijn, begeleid door fagot en fluit, tot een van de basisvormen van de cantate- en passiemuziek uitgroeien.

Aan het slot van het eerste bedrijf horen we Dido en Aeneas voor het eerst samen. Er klinken een aria en recitatief van Aeneas. Dat recitatief is in een Duitse stijl geschreven die later bijvoorbeeld in de Evangelistenpartij van Bachs *Matthäus-* en *Johannes-Passion* zal terugkeren. In de daaropvolgende dialoog drukt Dido zich veelal uit in een arioso, een expressievorm tussen recitatief en zang in. Ze twijfelt eraan of de liefde van en voor Aeneas goed zal aflopen: 'Sag Hoffnung! Sol ich leben? [...] Wir wissens selber nicht.'

'Ik ben een schip dat door een storm heen en weer wordt geslingerd en dat naar een veilige haven verlangt.'

Na deze twijfel zingt Dido een van haar meest expressieve prestantia's in het Italiaans: 'Agitato da Tempeste' ('Opgeschrikt door de stormen'). Stilistisch herinnert die in alles aan Vivaldi, die zijn eerste opera echter nog moest schrijven in Venetië. Graupner zou hier door Alessandro Scarlatti geïnspireerd kunnen zijn, die in hetzelfde jaar 1707 trouwens zijn meesterwerk *Il Mitridate Eupatore* zou schrijven. 'Agitato da Tempeste' is een van de vele parabel-aria's, waarin voorbeelden uit de natuur de innerlijke emoties weerspiegelen: 'Ik ben een schip dat door een storm heen en weer wordt geslingerd en dat naar een veilige haven verlangt', zingt Dido. Deze metafoor gaat nog verder: Aeneas was ooit door een storm van Juno in de veilige haven van Carthago aangekomen, bij Dido.

Dido op haar brandstapel

Koningin Dido doorboort zichzelf met het zwaard van Aeneas, die op de achtergrond met zijn schip vertrekt. Dido is geknield op de brandstapel die zij zelf heeft laten oprichten, te midden van het beddengoed dat ze met Aeneas heeft gedeeld. De vrouwelijke boodschapper van Juno, Iris, knipt Dido een haarlok af, om haar ziel uit het lichaam te bevrijden.

Gravure vervaardigd in Londen (1713) door Michael Heylbroeck (1665-1733) naar een schilderij van Sébastien Bourdon (1616-1671) | Collectie Rijksmuseum

In de slotscène van het tweede bedrijf wordt de ongelukkig verliefde Hiarbas voor het mensenoffer binnengebracht en naar het altaar geleid. Hij is bereid te sterven voor Dido. De fanfares van koperblazers en grote trom spelen koninklijke muziek, die afkomstig is van soortgelijke Franse ouvertures en martiale passages van Lully en Charpentier. Het is een element dat we ook bij Purcell in zijn *Dido and Aeneas* terugvinden. Aansluitend vindt een ballet voor de priesters plaats. Het is gedragen en elegische muziek in de blazers met de strijkinstrumenten die een pizzicatobegeleiding spelen. Het offer van Hiarbas mislukt door een donderslag uit de hemel. Zijn hart kan niet geofferd worden omdat hij het al aan Dido heeft gegeven.

**Infido Cupido
La morte mi da
Al fiero Severo
Tormento ch'io sento
D'Amoreil mio Core
Dipsera pietà.**

Eerste lamento van Dido

Met deze donderslag volgt ter afsluiting van het tweede bedrijf een begeleid recitatief, 'Der Himmel ist von Donner-Keylen schwer...', waarna de aria 'Infido Cupido la morte mi da' ('De ontrouwe god van de liefde schenkt mij de dood') volgt. Het is het eerste lamento van Dido, die wil geloven in de trouw van Aeneas maar toch wordt gekweld door twijfels. De muziek, geschreven in een droevige mineurtoonsoort, staat in de Venetiaanse traditie van de lamenti van Monteverdi en Francesco Cavalli, en natuurlijk ook een beetje van Purcells 'When I am laid in earth...'. In eenzelfde traditie staat ook Dido's lamento in de achtste scène van het derde bedrijf: 'Alma tradita che pensi difar?' (Bedrogen ziel, wat moet je nu doen?) Tja, wat moet Dido doen als Aeneas haar toch bedriegt en met zijn vloot wegzeilt richting Italië? Dido: 'Es ist genug geraßt, es ist genug geschwärmt, Furcht, Hoffnung, Ungeduld, Haß, Liebe und Verdruß, hat lang genug in dieser Brust gelärmt. Die Zeit ist da, daß ich sie all' bemeistern muß.'

**Der ungetreue Cupido
Macht mich sterben/ und
Mein Hertze hoffet kein
Mitleyden bey denen heff-
Tigen und gestrengen Pla-
Gen/ welches es von der
Liebe empfindet.**

SYNOPSIS Vooraf

Na de val van Troje vertrekt de Trojaanse prins Aeneas, een zoon van de godin Venus, met zijn mannen richting Italië omdat een goddelijk orakel hem heeft opgedragen daar een nieuw rijk te stichten. Tijdens een storm op de Middellandse Zee, aangesticht door godin Juno, wordt zijn schip naar de kust van Carthago gedreven, waar hij koningin Dido ontmoet. Die neemt hem op aan haar hof en wordt verliefd op hem, ook al had ze haar overleden echtgenoot Sicheus eeuwige trouw beloofd. Eveneens moet ze leven met de angst dat Aeneas zal vertrekken om zijn goddelijke missie alsnog te gaan vervullen.

De opera opent als de woedende Juno aan Dido in een nachtmerrie verschijnt. Eerder had Juno, in onmin en rivaliteit met haar dochter Venus, al geprobeerd om Aeneas en zijn mannen schipbreuk te laten lijden op zee. Toen Aeneas vervolgens bij Dido redding en onderdak vond, was het Juno's zaak om met een liefde tussen de twee de missie van Aeneas om Rome te stichten alsnog te dwarsbomen. Maar nu voorvoelt Juno dat ondanks die liefde Aeneas toch naar Italië wil vertrekken. Zij preludeert hier met haar duistere voorspelingen op het slot van de opera, waar Dido zelfmoord zal plegen.

Eerste bedrijf

De godin Juno verschijnt aan de slapende Dido en waarschuwt haar voor naderend onheil. Dido wordt wakker en roept om hulp. Haar toegesnelde vertrouweling Iras stuurt ze weg om te kijken of Aeneas nog niet is vertrokken. Dido's zuster Anna troost haar dat haar huwelijk met Aeneas

nog diezelfde dag zal plaatsvinden. Iras verzekert haar vervolgens dat Aeneas nog steeds in Carthago is.

Anna is heimelijk verliefd op Juba, de prins van Tyrus, maar ze geeft zich nog niet over aan hem. Aeneas, Menalippe, Juba, Hiarbas, Achates en Iras zingen onafhankelijk van elkaar over Cupido als een god die hun gevoelens tiranniseert. Iras heeft een oogje op Achates, een compagnon van Aeneas, maar die wil niets van haar weten. Juba houdt van Anna en vergelijkt haar vanwege haar geveinsde afwijzing met een harde marmeren steen. Hij geeft de hoop echter niet op. Hiarbas, de koning van Numidië, klaagt over zijn onbeantwoorde liefde voor Dido, die hem was beloofd. De Egyptische prinses Menalippe is op haar beurt ongelukkig verliefd op Hiarbas. In mannenkieren volgt zij hem incognito.

Aeneas draagt zijn mannen op om mee te helpen met het opbouwen van de stad Carthago. Zijn opdracht om naar Italië te varen lijkt hij te willen vergeten. Als hij merkt dat Dido toch twijfelt aan zijn liefde probeert hij haar gerust te stellen.

Mercurius, de boodschapper van Venus, daalt uit de hemel neer en dringt er bij Aeneas op aan om toch naar Italië te vertrekken en daar een nieuw rijk te stichten. Jupiter en zijn moeder Venus hebben bevolen dat hij vandaag nog moet vertrekken als hij zich de toorn van de goden niet op de hals wil halen. Zijn compagnon Achates adviseert hem te ontsnappen en de wil van de goden te vervullen.

12 Tweede bedrijf

Hiarbas, Menalippe, Juba en Anna vragen zich af hoe lang zij nog in onzekerheid moeten verkeren en op de liefde moeten wachten.

Dido brengt een offer bij het heiligdom van haar overleden echtgenoot Sicheus, die werd vermoord door zijn broer Pygmalion. Sicheus' geest verschijnt, waarna Dido denkt dat hij haar naar zijn graf wil roepen. Iras is getuige van deze gebeurtenis.

Hiarbas zweert Carthago te vernietigen als Dido hem blijft afwijzen. Prinses Menalippe vraagt vervolgens om zijn bescherming. Terwijl ze vanuit Egypte naar Numidië vluchtte, zou zij door een storm in Carthago terecht zijn gekomen. Ze verzekert hem dat ze hem trouw wil dienen. Hiarbas vertelt haar over zijn onbeantwoorde liefde voor Dido en eist dat ze hem helpt bij zijn wraak op Carthago. Juba, die het gesprek ongemerkt heeft afgeluisterd, besluit Anna erover te vertellen om zo haar gunst te winnen.

Dido en Anna bespreken hoe zij Hiarbas tegemoet moeten treden om een gewapend conflict te voorkomen. Ze verwachten dat hij Dido binnenkort weer het hof zal maken. Maar Dido kan dat niet accepteren.

Achates raadt Aeneas aan om toe te geven aan het bevel van Venus en Jupiter. Aeneas vindt de macht van Cupido echter groter dan die van Jupiter. Zelfs de woede van de goden kan zijn liefde voor Dido

niet veranderen. Venus verschijnt nu zelf en hernieuwt het bevel om onmiddellijk naar Italië te vertrekken. Carthago is een onbeduidende plaats vergeleken met de toekomstige glorie van het Romeinse rijk in Italië.

Prins Juba vraagt Anna om haar liefde. En ook al is ze stiekem verliefd op hem, ze doet alsof ze hem blijft afwijzen.

Dido ontvangt de gezant van Hiarbas, die samen met prinses Menalippe incognito ook zelf aanwezig is. De gezant biedt Dido de scepter en het hart van Hiarbas aan. Ze beweert echter dat ze nog steeds om Sicheus rouwt en daarom moet weigeren. De gezant bedreigt haar vervolgens met oorlog en gooit het zwaard van Hiarbas aan haar voeten. Dido negeert de bedreigingen en besluit een mensenoffer te brengen aan de god Mithra. Hiarbas is onder de indruk van Dido, en één blik van haar laat zijn woede verdwijnen.

Het offer moet door het lot worden bepaald en uitgerekend Hiarbas wordt gekozen. Menalippe probeert tevergeefs hem tegen te houden, maar Hiarbas is vastbesloten om als slachtoffer te sterven.

[pauze]

Aeneas heeft toch besloten te vluchten. Achates vertelt hem dat ze de schepen klaar zullen maken. Iras beschuldigt Achates ervan haar te verraden door te ontsnappen. Die bekent daarop zijn liefde voor haar en biedt haar aan om met hem

mee te gaan. Ze spreken af waar ze ongemerkt aan boord van het schip kan komen.

Hiarbas wordt voor het offer binnengebracht en naar het altaar geleid. Dan verbrijzelt een donderslag een deel van het altaar. De priester erkent dat het offer ongeschikt is. Hiarbas kan zijn hart niet opofferen omdat hij het al aan Dido heeft gegeven. Hij eist een lam als vervanging van het offer. Dido troost zich met de gedachte aan de liefde van Aeneas maar heeft nog steeds onheilspellende voorvoelens.

Derde bedrijf

De Trojaanse vloot ligt klaar in de haven. Aeneas had beloofd ter gelegenheid van het bruiloftsfeest een maritieme veldslag te organiseren. Dido, gezeten op een olifant, komt met haar gevolg kijken. Na de begroeting gaan Aeneas en Achates het schip op. De vloot vertrekt en Aeneas neemt zo afscheid van Dido. Die komt tot de uiterst pijnlijke constatering dat de veldslag bedrog was en dat Aeneas naar Italië is gevlucht. Iras, die tevergeefs had gehoopt meegenomen te worden, vertelt Dido en de anderen dat Aeneas en de Trojanen definitief zijn vertrokken. Dido roept op tot wraak.

Na Aeneas' vertrek hoopt Hiarbas weer op de hand van Dido, maar volgens Menalippe zal die haar eerdere liefde niet zomaar opgeven.

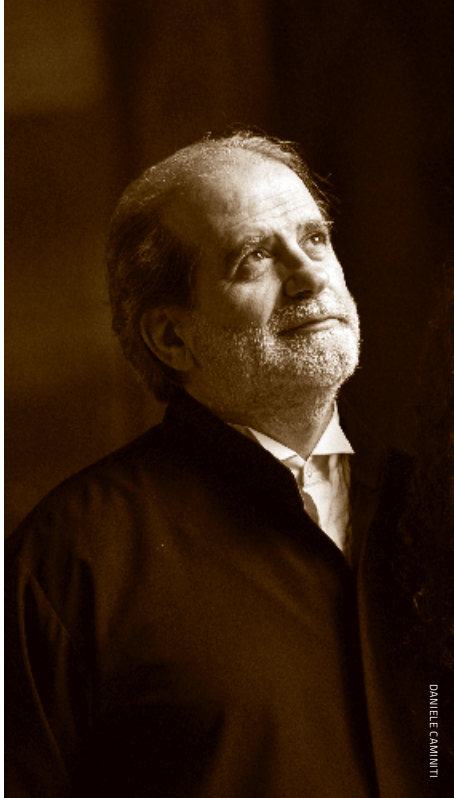
Anna probeert tevergeefs Dido te kalmeren. Ze eist wraak en laat de tovenaars Elgabal halen om de achtergebleven kleding en het zwaard van Aeneas aan Hekate te offeren.

Anna en Juba bekennen eindelijk hun liefde voor elkaar.

Dido bereidt met Elgabal en Iras het altaar voor Hekate voor en ze steken alles in brand. Plotseling werpt Dido zich in het nog smeulende vuur en in het zwaard van Aeneas, maar ze lijkt niet te kunnen sterven. Iras smeekt Juno daarom om medelijden en hulp. Dan verschijnt de godin Iris op een regenboog en zij kondigt aan dat het gebed is verhoord en dat Dido kan sterven. Haar ziel stijgt met haar op naar de hemel. Iras stort zich vervolgens ook in het zwaard om haar koningin te volgen.

Iedereen rouwt om de dood van Dido. Anna wordt de nieuwe koningin. Ze beweelt dat er tempels worden gebouwd ter ere van haar overleden zuster, die tot beschermgodin wordt benoemd vanwege de nu dreigende oorlog met Numidië. Maar Hiarbas biedt nu vrede aan, ondanks dat hij niet met Dido heeft kunnen trouwen. Menalippe, die haar mannenkieren had afgelegd, beschuldigt Hiarbas ervan dat hij haar liefde niet respecteert. Hij vraagt haar om vergeving en zal vanaf nu van haar houden. Anna en Juba besluiten eveneens te trouwen.

toelichting en synopsis: Willem Bruls

DANIELE CAMINITI

Andrea Marcon

Andrea Marcon geldt als een van de meest gerenommeerde musici en specialisten op het gebied van oude muziek. Geboren in Treviso in Noord-Italië, studeerde hij onder meer aan de Schola Cantorum in Basel bij onder anderen Jean-Claude Zehnder, Hans Martin Linde en Jordi Savall en bij Luigi Fernando Tagliavini, Harald Vogel en Ton Koopman.

De samenwerking tussen Andrea Marcon en La Cetra Barockorchester Basel begon in 1999 met het allereerste concert van het ensemble. Sinds 2009 is hij artistiek leider van La Cetra.

Ook als oprichter van de ensembles Sonatori de la Gioiosa Marca en het Venice Baroque Orchestra treedt Andrea Marcon al vele jaren op in de grote concertzalen

wereldwijd. Daarnaast is hij als gastdirigent actief. Zo leidde hij de philharmonische orkesten van München en Berlijn, het Sinfonieorchester des Bayerischen Rundfunks en Bamberger Symphoniker. De laatste jaren heeft hij zich ook toegelegd op het symfonische repertoire van Beethoven, Schubert, Mendelssohn, Schumann en Brahms. Als operadirigent was hij onder meer te gast bij de Oper Frankfurt, de operahuizen in Valencia, Sevilla en Lausanne, La Fenice in Venetië en het Bolsjojtheater in Moskou. In het voorjaar van 2023 maakte hij zijn debuut in de Scala in Milaan.

Andre Marcon heeft meer dan tachtig, veelal bekroonde, opnames gemaakt als dirigent, klavecijnist en organist. Sommige daarvan betreffen herontdekkingen van werken van Vivaldi, Caldara, Marcello, Galuppi, Porpora, Cimarosa en Boccherini en documenteren zijn rijke repertoire.

In 2021 ontving Andrea Marcon de Händelprijs van de stad Halle voor zijn verdiensten voor de muziek van Händel.

Eerder in de Matinee: Vivaldi Juditha triumphans (2009); Vivaldi, Steffani en Pergolesi Stabat Mater (2010); Biber Battalia, Monteverdi Combattimento di Tancredi e Clorinda (2010); Vivaldi La Senna festeggiante RV693 (2011); Monteverdi Kerstvespers (2013); Vivaldi La fida ninfa (2015); Vivaldi Catone in Utica (2016); Händel Parnasso in festa (2016); Telemann Der Tag des Gerichts (2017); Caldara La concordia de' pianeti (2018); Vivaldi L'Olimpiade (2019); Corelli Kerstconcert, D. Scarlatti Salve Regina, Vivaldi Vigilie voor de gehele nacht (2020); Giacomelli Merope (2022); Vivaldi Giustino (2023)

TATIANA DACHSEL

Dido | Robin Johannsen

De Amerikaanse sopraan Robin Johannsen kwam als 'young artist' bij de Deutsche Oper Berlin en trad al snel toe tot het ensemble, waar ze rollen zong als Susanna (*Le nozze di Figaro*), Norina (*Don Pasquale*) en Sœur Constance (*Dialogues des Carmélites*). Ze debuteerde in de Hamburgische Staatsoper in de titelrol van Händels *Almira* en als Adina in *L'elisir d'amore*; in de Staatsoper Berlin debuteerde ze als Emma in Telemanns *Emma und Eginhard* en zong Giuturna/Venere in Steffani's *Amor vien dal destino*, Leocasta in Vivaldi's *Il Giustino* en First Valkyrie in Purcell's *King Arthur*. Ze zong Smorfiosa (Gassmann's *L'Opera Seria*) in de Brusselse Munt, Pamina (*Die Zauberflöte*) in de Vlaamse Opera en Konstanze (*Die Entführung aus dem Serail*) tijdens het Musikfest Bremen. Ze trad met de Elbphilharmonie op als Merab (Händels *Saul*), stond als Angelica (Haydns *Orlando paladino*) en als Zelmira (Haydns *Armida*) in MusikTheater an der Wien en vertolkte de rol van Marzelline (*Fidelio*) met onder andere de Berliner Philharmoniker. Eerder in de Matinee: Mozart *Die Entführung aus dem Serail* (2014); Händel *Parnasso in festa* (2016); Beethoven *Leonore* (2017); Pergolesi *Stabat Mater*, A. Scarlatti *Messa di Santa Cecilia* (2021)

MICHEL MOYAK

Anna | Alicia Amo

Sopraan Alicia Amo studeerde onder meer aan de Universität Graz, de befaamde Schola Cantorum Basiliensis en won meerdere internationale competities. Ze vertolkte de rol van Genio in Haydns *L'anima del filosofo* in MusikTheater an der Wien en Musikverein Graz, stond als Euridice en als La ninfa (Monteverdi's *Orfeo*) in de Opéra Royal de Versailles en was als Fraarte te zien in Händels *Radamisto* in het Aalto-Musiktheater Essen en bij het Opéra Orchestre National Montpellier, waarmee ze ook aantrad als Najade in Strauss' *Ariadne auf Naxos*. Onder dirigent René Jacobs zong ze Aspasia in een regie van Johan Simons in Glucks *Alceste* tijdens de Ruhr Triennale en de Innsbrucker Festwochen. Op haar repertoire staan tevens werken als Pärts *Da pacem, Domine* (onder andere Markowski International Festival Wratislavia Cantans), Mendelssohns *Elias* (Ópera de Tenerife), Polinessa (*Radamisto*, Palau de la Música Catalana) en Orffs *Carmina burana* (Auditorio Nacional de Música). Alicia Amo werkte met dirigenten als Ádám Fischer, Raphaël Pichon en Carlos Mena.

MICHEL NOWAK

THOMA GASSEIN

Aeneas | Emiliano Gonzalez Toro
De Zwitserse tenor Emiliano Gonzalez Toro studeerde onder meer in Lausanne en Londen. Aanvankelijk was hij vooral als concertzanger actief, maar de laatste jaren is hij ook veelvuldig op de operapodia te vinden. Zo zong hij de titelrol in Rameaus *Platée* in de Opéra national du Rhin, Giuliano (Händels *Rodrigo*) in Theater an der Wien en Linfea (Cavalli's *La Calisto*) in de Bayerische Staatsoper, waar hij ook aantrad als Don Curzio (*Le nozze di Figaro*). In de Opéra de Lausanne was hij te zien als Vitaliano in Legrenzi's *Il Giustino* en in de titelrol van Lully's *Phaëton*, en hij stond als Iro (Cavalli's *Elena*) op het Festival d'Aix-en-Provence, waar hij terugkeerde als Don Basilio/Don Curzio. Hij zong Arnalta (Monteverdi's *L'incoronazione di Poppea*) in Opernhaus Zürich, Lenia (Cavalli's *Eliogabalo*) bij DNO, Eumene (Cavalli's *Il Xerse*) in Lille en Wenen en de titelrol in Monteverdi's *Il ritorno d'Ulisse in patria* in de Opéra National de Bordeaux. Hij is een van de oprichters van ensemble I Gemelli en is ook actief als dirigent. Eerder in de Matinee: Vivaldi Farnace RV711 (2012); Pergolesi Salve Regina, Leo Iudica me Deus, Ferrandini Il pianto di Maria, Traetta Stabat Mater (2013); Bach Hohe Messe (2013); Vivaldi Catone in Utica (2016);

Caldara La concordia de' pianeti (2018); De Rossi Il sacrificio di Abramo (2018); Giacomelli Merope (2022); Scarlatti Telemaco (2022); Vivaldi Giustino (2023)

Menalippe | Chelsea Zurflüh

De Zwitserse sopraan Chelsea Zurflüh studeerde aan de Hochschule Luzern-Musik en de Hochschule der Künste Bern en debuteerde in Stadttheater Biel Solothurn als Frau Binz in Paul Burkhard's opera *Casanova in der Schweiz*, gevolgd door haar debuut bij de Bühnen Bern als Adele in Strauss' operette *Die Fledermaus*. Ze maakte twee seizoenen lang deel uit van de Internationale Opernstudio Zürich, waar ze te zien was als Barbarina in Mozarts *Le nozze di Figaro*, Zaida in Rossini's *Il turco in Italia*, Alice in Rossini's *Le comte d'Ory* en als Atalanta in Händels *Xerxes*, een rol die ze ook vertolkte in Theater Winterthur. Tijdens de Innsbrucker Festwochen der Alten Musik trad ze aan als Licori in Vivaldi's *La fida ninfa* en tijdens Classic Openair in het Zwitserse Solothurn zong ze de rol van Clarice in Haydn's *Il mondo della luna*. Chelsea Zurflüh werkte met dirigenten als Christoph König en Joseph Bastian.

DIRK SCHEPPMEYER

Hiarbas/Elgabal | Andreas Wolf

De Duitse bas-bariton Andreas Wolf was als jongen lid van het vermaarde Rundfunk-Jugendchor Wernigerode en studeerde aan de Hochschule für Musik Detmold bij onder anderen Heiner Eckels en Thomas Quasthoff. Hij vestigde zijn naam aanvankelijk vooral met werken van Bach en Händel, maar is tegenwoordig ook veelvuldig op de operapodia te vinden. Zo zong hij de rol van Jupiter in Rameau's *Platée* in de Semperoper Dresden, de titelrol in *Le nozze di Figaro* in de Staatsoper Stuttgart, Cadmus in Händels *Semele* tijdens het Festival international d'Opéra Baroque de Beaune, Leporello (*Don Giovanni*) in Opernhaus Zürich, Papageno (*Die Zauberflöte*) in Teatro Real Madrid, en Ariodante in Händels *Xerxes* in Musik-Theater an der Wien en Theater Bonn. Bij de Bayerische Staatsoper was hij onder meer te zien als Truffaldin (*Ariadne auf Naxos*) en als Paolo Calvi in Schreker's *Die Gezeichneten*. Op zijn repertoire staan tevens werken als Bach's *Matthäus-Passion*, Monteverdi's *Mariavespers* en Mozarts *Requiem*. Wolf werkte veelvuldig met dirigenten als Leonardo García Alarcón, Ton Koopman en René Jacobs. Eerder in de Matinee: Jeths Requiem (2017); Beethoven Mis in C (2019)

MICHEL NOWAK

Juba | José Antonio López

De Spaanse bas-bariton José Antonio López studeerde aan het Conservatorium van Valencia en beheerst een repertoire dat uiteenloopt van barok tot hedendaags werk. Zo zong hij de wereldpremière van Mauricio Sotelo's *El Público* in Teatro Real Madrid, waar hij ook te zien was als Masetto (*Don Giovanni*), Garibaldo (Händels *Rodelinda*), Brander (*La damnation de Faust*) en Don Quixote in Falla's *El Retablo de Maese Pedro*. Hij vertolkte de rollen van Sharpless (*Madama Butterfly*), Iago (*Otello*) en Amonasro (*Aïda*) in Teatro Villamarta de Jerez, Paquiro (Granados' *Goyescas*) in het Londense Barbican Centre, Don Juan (Barbieri's *Galanteos en Venecia*) en Melchor (Bretóns *La Dolores*) in Teatro de la Zarzuela Madrid en Ford (*Falstaff*) in Teatro de la Maestranza Sevilla. Op zijn repertoire staan tevens werken als Mahlers *Lieder eines fahrenden Gesellen*, Zemlinsky's *Lyrische Symphonie* en Schönbergs *Gurrelieder*, waarmee hij in concertzalen stond als het Wiener Konzerthaus, het Prinzregententheater München, Theater an der Wien en het Brusselse Bozar. Hij werkte met dirigenten als Josep Vincent en Gustavo Dudamel.

BERNARDO HÄRING

Achates/Disalces | Raphael Höhn

De Zwitserse tenor Raphael Höhn was als jongen lid van de Zürcher Sängerknaben en studeerde later aan de Hochschule der Künste in Zürich. Hij ontdekte al snel zijn talent als haute-contre, een stemtype dat vooral gevraagd is voor werken uit de Franse barok, en vervolmaakte zijn studie daarom aan de afdeling Oude Muziek van het Koninklijk Conservatorium Den Haag.

Daar volgde hij lessen bij onder anderen Ton Koopman, Rita Dams, Peter Kooy, Michael Chance en Jill Feldman. Daarnaast volgde hij masterclasses bij onder anderen Andreas Scholl, Lina Maria Åkerlund, Mariëtte Witteveen en Jean-Paul Fouchécourt.

Tijdens zijn studie was Raphael Höhn al een veelgevraagd concertzanger. Zo zong hij solopartijen in werken van Händel, zoals de *Messiah* en *Acis and Galathea*, en trad aan als Evangelist in Bachs *Matthäus-Passion*, onder meer in Konzerthaus Freiburg, Teatro de la Maestranza in Sevilla en Konzerthaus Dortmund. Raphael Höhn werkte met dirigenten als Lionel Meunier en Nicolas Fink.

zangersbiografieën: Marijne Thomas

CHIANG

LA CETRA BAROCKORCHESTER BASEL

La Cetra Barockorchester Basel

La Cetra Barockorchester Basel heeft zijn naam ontleend aan Vivaldi's *Vioolconcert opus 9 'La Cetra'* (De Ier). Deze naam staat voor het kernrepertoire van het orkest, Italiaanse instrumentale muziek uit de achttiende eeuw. Naast concertopera's, werken uit de Italiaanse renaissance, barokmuziek en de herontdekking van onbekende meesterwerken richten het orkest en het bijbehorende vocaal ensemble zich op de uitvoering van grote werken voor koor en orkest uit de renaissance tot de klassieke periode. Sinds 2009 staat het gezelschap onder leiding van dirigent en klavecimblist Andrea Marcon. La Cetra heeft zich ontwikkeld tot een van de toonaangevende barokorkesten van de wereld. Het ensemble treedt op in concertzalen als de Philharmonie de Paris, het Festspielhaus Baden-Baden, het Konzerthaus en het Theater an der Wien in Wenen, de Elbphilharmonie in Hamburg, Carnegie Hall in New York en

Het Concertgebouw in Amsterdam. Ook is het te gast op gerenommeerde festivals zoals de Innsbrucker Festwochen der Alten Musik, het Festival de Granada, het Festival d'Aix-en-Provence en Musikfest Bremen.

La Cetra verricht onderzoek op het gebied van historische instrumenten, uitvoeringspraktijk en de historische context van de gespeelde werken met als doel de zogenaamde oude muziek voor deze tijd tastbaar te maken en op een levendige manier te presenteren. Hiervoor werd La Cetra in 2009 bekroond met de Europese Prijs voor Oude Muziek.

La Cetra werkt ook als operaorkest. Met Theater Basel produceert het ensemble elk seizoen een barokoperaproductie. Daarnaast bracht La Cetra scenische producties bij De Nationale Opera in Nederland en de Scala in Milaan.

Talrijke cd-opnamen, waarvan er vele zijn bekroond, documenteren de veelzijdige projecten van La Cetra.

DIRIGENT & KLAVECIMBEL

Andrea Marcon

EERSTE VIOOL

Eva Saladin
(concertmeester)
Katharina Heutjer
Christoph Rudolf
Claudio Rado

TWEDE VIOOL

German Echeverri
Chamorro
Ildikó Sajgó
Petra Melicharek
Cecilie Valter

ALTVIOOL

Joanna Michalak
Johannes Frisch
Sara Gomez

CELLO

Alex Jellici
Amélie Chemin

CONTRABAS

Fred Uhlig
Giacomo Albenga

HOBO

Georg Fritz
Priska Comptoi

FAGOT

Letizia Viola

TROMPET

Martin Sillaber
Andreas Lackner

KLAVECIMBEL

Andrea Buccarella

THEORBE

Maria Ferré
Lorenzo Abate

PAUKEN

Philip Tarr

Help mee
en waarborg het
unieke karakter
en de hoge **kwaliteit**
van onze **NTR**
Zaterdag-
Matinee

Uw steun is harder nodig dan ooit!

Word Vriend of Genoot. Of overweeg de Stichting
Vrienden van de Matinee op te nemen in uw
testament. Kijk op www.vriendenvandematinee.nl

Vrienden
van de Matinee